Giljotin och säkerhetspolitik m/1794

av Olof Santesson

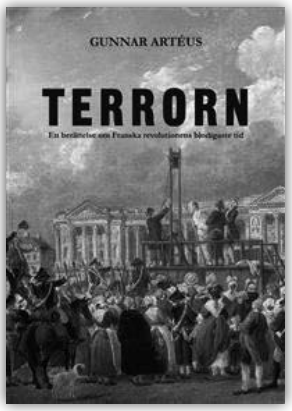

TITEL:
Terrorn: En berättelse om Franska revolutionens blodigaste tid
FÖRFATTARE:
Gunnar Artéus
FÖRLAG:
Medströms Bokförlag, Livonia Print, Riga 2015

FÅ SKRIVER SPARSMAKAT om stora ämnen. Ledamoten Artéus är en av dem.

Som kanske ingen annan i Akademien just nu är Gunnar Artéus inne i en produktiv fas. Elegant precist har han de senaste åren bland annat skrivit om *Gustaviansk människosyn* och *Gustav III:s hov*. Här presenteras en tredje kunskapsrik framställning av denne militärhistoriker med 1700-talet som ett av sina specialområden. *Terrorn* rör faktiskt Akademiens viktigaste områden: försvars- och säkerhetspolitik. Det är god populärhistoria, utan källforskning och fotnoter.

På knappa hundratrettio sidor, inklusive bortåt tjugotalet helsidesbilder, tränger författaren in i franska revolutionens händelseutveckling och dess nyckelpersoners tankevärld. Man frestas att säga att boken ger allt en läsare behöver veta om hur det var och vad som hände 1789–94. Det var en tid som krävde tusentals offer – alls inget som senare skedens miljoner. Men den västerländska världen blev sig aldrig lik.

Terrorn är Artéus' term för vad som ofta kallas "skräckväldet", det bara litet drygt tio månader långa revolutionsskedet mellan den 17 september 1793 och den 27 juli 1794, den dag då Robespierre störtades. Trots kungaparets misslyckade flykt 1791, krigsförklaringen mot Österrike (april 1792), stormningen av Tuilerierna (augusti samma år), massakern på präster och adelsfamiljer ("septembermorden") liksom halshuggningen av kungen (januari 1793) föregicks denna kulmen, med författarens ord, av en "relativ händelselös" tid, då revolutionen hämtade andan efter 1789 med Bastiljens fall och kungaparets fångenskap i Paris. När det var över skulle man kunna tala om en stor utandning. Centralfigurerna var borta, giljotinerade också de. De överlevande kunde glädja sig, innan korsikanen kom med despoti, segergloria, nya rättsförhållanden och krigiskt massdödade.

Dessförinnan har läsaren raskt fått följa skeendet från statsfinansiell kris och de tre ståndens upplösning i den nya nationalförsamlingen, följt av den lagstiftade församlingen och denna i sin tur av nationalkonventet, de politiska klubbarna, och det skräckinjagande välfärdsutskottet, säkerhetsutskottets polis och revolutionsdomstolens mördaråklagare, alla med Parisbefolkningen som pådrivande och ibland pådriven. Artéus spar

inte på omdömen och t ex påtalas Ludvig XVI:s oduglighet, för säkerhets skull upprepat längre ned på sidan. Just detta karakteriserar inte andra personer i händelsernas centrum. Begåvade, äregiriga, vilseförda av upplysningens idéer, en del av dem fanatiska, andra snarast känslokalla, i uppskruvat tempo varandras dödliga fiender, ja allt detta var de.

Som nationens självkorade ledare åstadkom de en nationell militär kraftansträngning utan like med korttidsutbildade värnpliktiga som i kolonner knäckte yrkesarméernas linjer; ett kommande fruktansvärt vapen i Napoleons händer. Vad som skapade terrorn var sakens andra sida, i grunden den intellektuella minoritetens försvarskamp mot revolutionens yttre och inre fiender; en nationell säkerhetspolitik som i giljotinens skugga till sist löpte amok. De som tagit över makten hade hela den krönta europeiska världen till fiende och mötte vart de vände sig lokala eliter med andra mål. Som ”kungamördare” visste de att de inte hade någon misskund att vänta om de förlorade kampen. De dränkte sitt verk i blod. Robespierre och Saint Just insåg inte faran i att eliminera alla som de ansåg ”landsförrädiska”. De omgavs av fler och fler som kände hotet nalkas och till sist i självförsvar slog tillbaka.

Förgrundsfigurerna beskrivs i närmare tjugotalet minibiografier som är författarens styrka. Särskilt värdefullt låter han även revolutionärernas kämpande offer träda fram, flera av dem unga kvinnor. Bland de nyanserat porträtterade finner vi också drottningen Marie Antoinette. Gunnar Artéus har här säkert haft goda skäl att förbigå Jean Paul Marat, men Davids målning av den mördade i sitt badkar har ju i alla fall blivit en av franska revolutionens ikoner.

Till sist: hur såg samtiden på revolutionssektens totala brytning med gällande samhällsordning innan den började egen utrotning? Kanske som vi ser på IS och hoppas.

Recensenten är ledamot av KKrVA.